

др Момир Милојевић,
професор Правног факултета у Београду

ДОПРИНОС ФИЛОЗОФИЈИ МИРА

Мир се одавно сматра за једно од највећих добара човечанства, можда и највеће јер је један од главних предуслова за опстанак и развој, како друштва тако и појединца(1). Данас се и званично говори о праву на мир. Генерална скупштина Уједињених нација је(2) одлучила да 1986. прогласи за Међународну годину мира и донела(3) *Декларацију о праву народа на мир*. Без обзира да ли се мир схватао као вредност за себе(4) или служи заштити других вредности(5) многе генерације настоје да уклоне све што може да га угрози или наруши. На свој начин томе допринесе и наука. Правном факултету у Београду може да служи на част што учествује у том племенитом послу.

Већ у првом броју „Архива за правне и друштвене науке“ Милан Ст. Марковић упознаје читаоце са занимљивим предавањем које је у Минхену одржао професор Квиде (*Quide*) под насловом: *Идеја о миру и ново међународно право*(6). Предавање одише осудом рата уз оштроумно побијање тада у приличној мери прихваћене тврдње да рат челичи карактер и омогућава да се испоље најбоље људске особине. Томе се супротставља очигледна чињеница да рат не уништава само животе него и економију и културу а и доба мира пружа прилике за испољавање људских врлина (нпр. у великим несрећама проузрокованим поплавама, пожарима, епидемијама и сл.). Па и тада долази до губитака људских живота не само оних које је задесила несрећа нело и спасилаца. Многи страдају у паници која у таквим приликама настаје(7). Из тога се закључује да је потребна борба за мир као и за хигијену(8), чиме се тежиште ставља на предохрану. У том погледу се не прави разлика између рата и мира а главни мотив, покретач за предузимање мера су надасве страшне последице. Због тога рат треба спречавати

(1) У том смислу га сматрају за „четврту категорију“ човека, одмах после слободe, братства и једнакости или упоређо с њима. L. Rotter, *Međunarodna saradnja i mir u svjetlu sociologije*, „Мјесећник“, бр. 6—7/1931, стр. 244, 245—249.

(2) Резолуцијом бр. 37/16, од 16. новембра 1982. је начелно одлучено да се Међународна година мира формално прогласи 24. октобра 1985.

(3) Резолуцијом бр. 39/11, од 12. новембра 1984.

(4) Као, на пример, живот.

(5) Нпр. опстанку човечанства, заштити права на живот, како рече Хана Бокор-Сеге у дебати на 61. Конференцији Удружења за међународно право у Паризу, 27. августа 1984.

(6) М. Ст. Марковић, *Идеја о миру и ново међународно право*, „Архив за правне и друштвене науке“, књ. I, бр. 1/1906, стр. 71—74.

(7) Ibid, стр. 72.

(8) Ibid, стр. 71.

као што се спречава све зло које може у миру да се догоди. Алудирајући на мишљења која оправдавају ратове, одговара се питањем: да ли не треба предузимати мере предохране да би се дала прилика за пожртвовање(9)? Одговор је јасан. У низу мера помиње се мирно решавање спорова. Развој мора да иде у правцу непрекидног ограничавања силе у корист права(10). Зато би било потребно и развијање правне свести. Иако ни при најразвијенијој правној свести неће нестати рата (каогод ни кривичних дела и противправног понашања уопште) он тада неће бити правна установа него повреда права, биће „злочин против правног реда и против човечанства“(11). Навели смо ове пророчанске и још данас свеже мисли, изречене пре осамдесет година, не могући да замислимо како су оне одударале од стварности када је рат сматран за допуштено средство за постизање различитих циљева. Уредници „Архива“ нису могли да буду свесни колико ће бити значајно што су ову белешку објавили. На срећу, нису се задржали само на томе. Професор Милета Новаковић је опширно писао о Драговој доктрини(12), коментарисао резултате Друге хашке конференције (1907)(13) и указивао на оно што је сматрао погрешним у схватањима пацифиста(14).

Разумљиво је што се о миру много више размишљало и писало после првог светског рата. То поготово важи за науку која се развијала у народима који су у том рату платили релативно највећу цену. Мали народи често подједнако страдају од својих великих заштитника и савезника као и од моћних завојевача. Њихова је несрећа што морају да се боре на две стране. Страхоте рата нико није могао боље да схвати од оних који су 1915/16. пешице прешли пут од Србије до морске обале у Албанији. Њихова узбудљива сведочанства, писана после рата, могу да изгледају накнадно дотерана, *Плава гробница* Милутина Бојића, може да звучи и као химна, али питања рата и мира заокупљају посленике науке без обзира којом се ужом облашћу бавили. На страницама „Архива“ су писали Живојин Перић(15), Славко Шећеров(16), Илија Пржић(17), Борбе Тасић(18), Стеван Ђирковић(19), Милета

(9) Ibid, стр. 72.

(10) Ibid, стр. 73.

(11) Ibid, стр. 74.

(12) М. Новаковић, *О међународно-правној заштити поверилаца једне државе (новодом Драгове доктрине)*, „Архив“ књ. IV бр. 5/1907, стр. 427—436; бр. 6/1907; стр. 554—565; књ. V, бр. 1/1908, стр. 93—100; бр. 2/1908, стр. 166—172.

(13) М. Новаковић, *Друга хашка конференција мира*, „Архив“, више бројева 1908—1911.

(14) М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, „Архив“ књ. XVI бр. 3/1913, стр. 173—184.

(15) Ж. Перић, *Независност и рат или зависност и мир*, „Архив“, књ. II, бр. 2/1921, стр. 110—113.

(16) С. Шећеров, *Економски мотиви ратова*, „Архив“, књ. V, бр. 6/1922, стр. 401—416.

(17) И. Пржић, *Келогов пакт*, „Архив“, књ. XVIII, бр. 1/1929, стр. 124—130; — *Прва катедра за мир на правном факултету*, „Архив“, књ. XXVIII, бр. 2/1934, стр. 148—151.

(18) Б. Тасић, *Међународни институт за социологију и његов последњи конгрес посвећен рату*, „Архив“, књ. XXIII, бр. 3/1931, стр. 235—236. (Такође *Социолошки конгрес у Женеви о рату и миру* (1930), „Српски књижевни гласник“, књ. XXIV, бр. 7/1931, стр. 543—544); — *Пацифизам у правној филозофији*. — *Једна од тзв. правних теорија о рату*, „Архив“, књ. XXIII, бр. 4/1931, стр. 241—249; — *Је ли пацифизам противречан?* — *Дискусија са Јулиусом Мором*, „Архив“, књ. XXIII, бр. 5/1931, стр. 325—329. (Такође *Рат или мир?* (*Савремени социолошки погледи*), „Српски књижевни гласник“, књ. XXXIII, 5/1931, стр. 365—376; — *Проблеми мира у филозофији права*, „Правна мисао“, II, бр. 7/1936, стр. 1—12).

(19) С. Ђирковић, *Организовани или оружани мир*, „Архив“, књ. XXVI, бр. 2/1933, стр. 93—109. (Такође *Међународни пацифизам и његови противници*, „Српски књижевни гласник“, 1929).

Новаковић(20), Милош Радојковић(21), Жељко Ледерер(22), и Бура Поповић(23). После другог светског рата тај часни посао настављају „Анали Правног факултета у Београду“ у којима се нарочито истичу чланци Војина Димитријевића(24) и Радомира Лукића(25).

И поред различитих гледишта о појединим питањима несумњива је тежња да се укаже на узроке рата и на пут мира. То је било врло значајно у време када су многе правне намере биле нејасно изражаване или чак прикриване. Утолико је било значајније упозоравање на опасност за мир од прихватања фашистичке идеологије. Указивано је да фашистичко величање колективне дисциплине и моћи може да буде опасно у међународним односима, јер јачање државе може у пракси да изазове осећање непријатељства према другим народима(26). Други су скретали пажњу на неспојивост фашизма са начелима једнакости и сарадње народа и држава, као и на тврдње да само рат даје пуну вредност људској енергији и оплемењује народе. Он је израз смелости, витештва и стваралачке способности, што је успешно побијао још Квиде(27) не сањајући да ће фашизам баш ове аргументе потегнути у оправдању завојевачких подухвата. Док су се поједини теоретичари (нарочито из Италије, Мађарске и Немачке) трудили да докажу како рат може да буде неминован и тако га правдали, дотле су државници јавно одбацивали могућност и корисност трајног мира. Мусолини је говорио да фашистичке државе тренутно живе у миру с другим државама али будно мотре на њих, као на мртој стражи, „не дозвољавајући да буду преварене“(28). Насупрот томе демократске идеје о слободи, једнакости и братству, истичући општељудске вредности, могу имати за последицу само мир(29), али се упозорава да међународни односи имају своје особености(30) и „да није сигурно да ће и најдемократскије као и социјалистичке државе постати безусловно пацифистичке“ ако не ставе човека у први план(31).

Мир се најлакше може означити као стање супротно рату(32), односно „као стање у коме људи не примењују један на другог фи-

(20) М. Новаковић, *Еволуција идеје мира*, „Архив“, књ. XXVI, бр. 6/1933, стр. 445—460; — *Будуће обезбеђење мира*, „Архив“, књ. XL, бр. 2/1940, стр. 135—139.

(21) М. Радојковић, *Дефиниција нападача*, „Архив“, књ. XXVIII, бр. 4/1934, стр. 190—209.

(22) Ж. Ледерер, *Значење Аргентинског пакта од 1933. године*, „Архив“, књ. XXXI, бр. 4/1935, стр. 370—384.

(23) Б. Поповић, *Сила и право*, „Архив“, књ. XXXVIII, бр. 5—6/1939, стр. 466—471.

(24) В. Димитријевић, *Дилеме истраживања мира*, „Анали Правног факултета у Београду“, бр. 1—3/1972, стр. 191—200.

(25) Р. Лукић, *Шта је заједничко међународном и унутрашњем праву?*, „Анали“, бр. 6/1973, стр. 1—8.

(26) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 241. Апсолутизовањем слободе и независности Живојин Перић закључује да сувереност неизбежно доводи до сукоба. Ж. Перић, *Независност и рат или зависност и мир*, стр. 111.

(27) Вид. бел. 7.

(28) Нав. према С. Ђирковић, *Организовани или оружани мир*, стр. 94.

(29) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 241.

(30) Иако увиђају разлике које постоје између државне и међународне заједнице, неки пнци истичу да исте законитости и узрочности важе за све јер постоје тежње, свест и захтев појединаца да се оствари мир који доноси користи и појединцима и друштву. L. Rotter, *op. cit.*, стр. 248—249; — Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 245, заступа ово гледиште јер државу сматра за највишу правну организацију. Слично Ж. Перић, који и Друштво народа сматра за државу. Ж. Перић, *нав. дело*, стр. 112—113. Данас се говори о праву на мир. Вид. бел. 2—3.

(31) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 242. Супротно В. Димитријевић тврди да „кољико је познато, није емпиријски доказано да су репресивне владе склоније агресиви против других држава од влада које се могу подичити бољим односом према људским правима у сопственој земљи“. В. Димитријевић, „Природне“ и моралне основе међународног права, „Анали“, бр. 1—4/1983, стр. 281.

(32) Тако мир у међународним односима дефинише *Енциклопедија Лексикографског завода*, св. 5, Загреб 1961, стр. 206.

зичку силу, у коме нема физичке борбе“(33), односно као „превага не-насилних али ефикасних средстава за постизање општеприхваћених циљева и за решавање сукоба између држава који нису такви“(34). Има се у виду како спољашњи или међународни тако и унутрашњи мир. Међутим, овако упрошћено одређивање захтева извесна објашњења.

Пре свега јасно је да мир представља сушту супротност рату, да су разлике између њих толике да се међусобно искључују(35). Стога залагање за мир значи истовремено залагање за забрану рата. Она је формалноправно постигнута, али то не значи да је рат искорењен. Сматрало се да је безусловно одбацивање рата нерeално(36). Притом се имала у виду потреба за борбом против рата свим средствима(37).

Тиме се најбоље показује оправдање данашњег разликовања рата у ужем смислу и употребе силе. Додуше, данас је забрањено не само прибегавање рату већ и употреба силе и претње али само ако су „у супротности с циљевима Уједињених нација“ (члан 2, т. 4. *Повеље УН*). Оружана сила се може употребљавати „једино у општем интересу“ (уводни део *Повеље УН*). Тиме се задовољавају тежња за миром као трајним стањем и потреба да се он брани у складу с Паскаловим учењем да правда мора да буде „чврста“. Тако мир и сила нису међусобно искључиви, али се наглашава да сила мора да служи миру, да буде оруђе или средство у служби мира и ништа више.

На тај начин се отвара ново, важно питање: какав мир треба штитити? Иако се каже да је мир највећа вредност, већа од свих осталих(38), да се мора установити без икаквих условљавања, тј. колико је год могуће(39), то не значи прихватање мира по сваку цену, тј. било каквог мира(40). Као што је некада установљено разликовање на праведне и неправедне ратове, тако се исто говори о часном или правичном и понижавајућем миру. Јасно је да су сва настојања усмерена на обезбеђивање часног, односно правичног мира. Сматра се да само такав мир може да буде општеприхватљив па, према томе, стабилан и трајан. Мир треба да омогући одржавање одређеног реда, односно друштвеног поретка(41). У друштву би то значило да „свако мора бити добар и правичан, поштујући права другог и уклањајући све оно што би могло чинити повод рату“(42). Мир је могућ само ако почива на правичности, тј. када су државе „и стварно међусобно довољно правичне и поштене“(43). Међутим, апсолутна правичност се одбацује, јер се сматра да може водити бескрајним распрама и ратовима о безначајним стварима и донети више штете од користи(44). Правичност је само средство за расправљање

(33) Р. Лукић, *Шта је заједничко међународном и унутрашњем праву?*, стр. 2—3.

(34) В. Дмитријевић, *Дилеме истраживања мира*, стр. 198.

(35) У правној теорији је утврђено строго разликовање међународног права у доба рата п у доба мира па је тако и Х. Гроциус своје познато дело насловио: „*De iure belli ac pacis*“ (1625).

(36) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 248; — *Је ли пацифизам противречан?*, стр. 328.

(37) Б. Тасић, *Је ли пацифизам противречан?*, стр. 328.

(38) Као што је у Нирнбершкој пресуди 1946. речено да злочин против мира садржи у себи зло свих осталих злочина.

(39) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 248.

(40) У том смислу Б. Тасић је против безусловног мира. Б. Тасић, *ibid.* стр. 245.

(41) Р. Лукић сматра да је ред важнији од мира који је средство за остварење одређеног реда. Р. Лукић, *Шта је заједничко међународном и унутрашњем праву?*, стр. 6.

(42) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 248.

(43) Б. Тасић, *Је ли пацифизам противречан?*, стр. 328.

(44) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 244. Слично томе Ж. Перњћ одбацује независност. Вид. бел. 26.

спорова и тиме постизање мира(45), као самосталне вредности изнад правичности(46). Сматра се да је само изузетно бољи икакав мир (тачније ред) него никакав, па се прихвата и такав мир „иако се обезбеђује поредак који он обезбеђује“(47). У складу с тим се ни рат не осуђује безусловно(48) а у ставове о рату и миру се ушлићу право и правичност(49), што је одговарало стању у време Друштва народа. Те појмове није тешко разликовати, поготово када је реч о писаном праву. Ако је јасно шта је у складу с правом а шта противправно то није случај с правичношћу коју Међународни суд правде може да примењује само уз пристанак странака (члан 38, ст. 2. Статута). Повеља УН говори о очувању правде, трпеливости и заједничком животу у миру добрих седа (увод), мирним и пријатељским односима заснованим на начелима равноправности и самоопредељења народа (члан 55). Речи *мир* и из ње изведени придев *мирољубив*, ушле су у многе међународне документе као делови назива (нпр. *мирно* решавање спорова) или обавезни показатељи понашања (нпр. *мирољубиве* државе, коришћење нуклеарне енергије или космоса у *мирољубиве* сврхе). Очигледно да мир под нечијим притиском, влашћу или зависношћу није праведан јер ствара незадовољство. Од тога треба разликовати неоправдане претензије, нарочито према територијама суседних држава или за стварање посебног положаја у некој заједници.

То, међутим, не значи непроменљивост, непокретност или мировање, ни у унутрашњим ни у међународним односима. Забрана употребе силе не искључује сукобе интереса нити борбу на политичком, економском, социјалном, културном и научном плану нити здраву конкуренцију без које нема напретка. Појмови напретка и развоја подразумевају промене како у науци и техници тако и у друштвеним односима. Ствар је у томе да се промене врше у складу с правилима која за то постоје. Стога правници, с једне стране, говоре о забрани употребе силе, посебно проглашавању рата за злочин, санкцијама и отклањању узрока сукоба(50), а с друге о мирним променама(51).

Тиме се с појмом мира, како унутрашњег тако и спољашњег, неизбежно повезују питања садржине и његовог обезбеђења, односно организације. Чак и када се веровало да се мир најбоље може обезбедити оружаном силом предвиђани су разни облици деловања савезника о чему сведоче многи уговори о савезима. Од минималне сарадње морали су полазити сви планови за обезбеђење трајног мира ма како данас изгледали непотпуни. Сама идеја о организовању међународног живота почива на схватању о међузависности, макар и не била сагледана у свој ширини. Улазак нових, махом малих држава у међународну заједницу током XIX и XX века поставио је питање мира сасвим другачије. Међународна заједница није скуп апстрактних, формалноправно

(45) Б. Тасић, *Је ли пацифизам противречан?*, стр. 328—329.

(46) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 244; — *Је ли пацифизам противречан?* стр. 328, 329.

(47) Р. Лукић, *Шта је заједничко међународном и унутрашњем праву?*, стр. 6.

(48) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 248—249.

(49) Неки теоретичари не разликују појмове права и правичности, нпр. Борбо дел Векио.

(50) Б. Тасић, *Пацифизам у правној филозофији*, стр. 245. Вид. такође бел. 10—11.

(51) J. L. Kunz, *The Problem of Revision of International Law („Peaceful Change“)*, „American Journal of International Law“, № 1/1939, p. 33—55.

једнаких личности-држава већ заједница чији су чланови на различитом степену привредног и друштвеног развоја. Отуда с једне стране, све већа потреба обезбеђења мира а с друге све веће тешкоће да се то постигне. Зато су била могућа само компромисна решења у облику постепене и делимичне забране употребе силе уз такође постепено увођење мирног решавања спорова. Највећи отпор се пружа обавезном судском решавању јер се сматра да је оно могуће само за тзв. правне спорове док најважнији политички интереси нису санкционисани правом, а баш су они најчешће узрок ратова(52). Зато се решење мора тражити у појачању веза међу државама, посебно путем трговине и привредне сарадње уопште(53). Самим тим долази до кодификације међународног права па и до стварања међународних организација. Међутим, почетком XX века писци су били против чврстих правила и било какве међународне власти или оружаних снага. Свакако да су била по среди лоша искуства с „међународном жандармеријом“ (иако се то не помиње) па се као аргуменат истиче да државе на то неће пристати због својих интереса(54). Не случајно се хвале организације попут Светског поштанског савеза, Бернске и Париске уније(55). И Друштво народа се хвали више као облик организоване међународне сарадње него као место за решавање спорова(56). У тим се похвалама иде предалеко(57), али се касније та оцена мења и тражи чвршћа организација(58) чији чланови неће употребљавати силу у свом већ у општем интересу(59).

Тако се долази до схватања мира, које је најпунији израз нашло у Повељи УН, као стања у међународним односима које се може одржавати само применом најразличитијих мера, војних, правних, политичких, економских и културних. Вајкадашњем оружаном сузбијању напада (кршења мира) додају се бројна превентивна средства међу којима забрана употребе силе (и претње), обавеза мирног решавања спорова и најразноврснији облици привредне и културне сарадње. Значајно је да су правници свесин да право није свемоћно иако не треба потценити значај његових основних начела (као што су начела забране употребе силе, неинтервенције, мирног решавања спорова, поштовања људских права, савесног испуњавања међународних обавеза). Додуше, било је и схватања, нарочито у крилу природноправне школе *Grotius, Vattel, Pufendorf*) да је мир природно стање али да друштво није добро организовано, недостају му одговарајућа правна средства или установе за усклађивање понашања и његово усмеравање на сарадњу(60). Можда су зато творци Уједињених нација (иначе мање наклоњени праву од творца Друштва народа) сматрали за потребно да у Повељи предвиде правну обавезу сарадње у решавању привредних, социјалних и хуманитарних проблема као предуслова за одржање мира (чл. 55—56) а на тој ос-

(52) Тако М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, стр. 177.

(53) М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, стр. 182; — *Еволуција идеје мира*, стр. 460; — L. Rotter, *op. cit.*, стр. 244, 245—249.

(54) М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, стр. 179—181.

(55) *Ibid.*, стр. 182—184.

(56) М. Новаковић, *Еволуција идеје мира*, стр. 459.

(57) *Ibid.*, стр. 445.

(58) М. Новаковић, *Будуће обезбеђење мира*, стр. 136.

(59) У време Друштва народа о томе Б. Поповић, *Сила и право*, стр. 469.

(60) М. Merle, *Pacifisme et internationalisme*, Paris 1966, p. 59; — J. Graven, *Le difficile progrès du règne de la justice et de la paix internationales par le droit*, „René Cassin amicorum discipulorumque liber“ II, Paris 1970, pp. 62—71, 161—165, 185—191, чији наслов довољно говори.

нови је касније начело сарадње формулисано као једно од правних начела коегзистенције држава. Већина правника је свесна да су узроци поремећаја мира у друштвеним односима а далеко мање у недостатку или несавршености правних средстава. Данашње стање у међународним односима пружа прилику да се утврди због чега је мир релативно чвршћи у односима између капиталистичких држава него између социјалистичких и несврстаних. Треба објаснити како се противречности у односима између капиталистичких земаља (које су по марксистичком схватању непомирљиве) решавају без употребе силе, а у односима између других земаља се мора употребити и сила. Данас, ратују само несврстане земље, уз то најсиромашније, иако се као бројчана већина појављују ствараоци новог међународног поретка без употребе силе(61). Ако се прихвати да је међународна сарадња „један од главних фактора мира“(62), остаје да се види у чему та сарадња треба да се састоји и каква треба да буде. Ово последње изгледа најважније, јер су државе одувек међусобно трговале и сарађивале, али нису увек доприносиле миру, можда зато што су се руководиле искључиво својим, тј. посебним интересима. Сматра се да образовање и култура могу, дугорочно гледано, највише да допринесу разумевању и миру. Тако би требало да буде јер права култура зближава и спаја, а не раздваја. Културни посленици су вековима били лучоноше духовног напретка, идући испред свог времена и својих савременика. Њихова дела припадају човечанству као што су и они сами осећали. Било је додуше и оних који су служили појединим режимима иако нису живели од дворске милостије, неки су били благонаклони или равнодушни према фашизму. Међутим, од става појединаца много је опасније ако је образовање уско националистичко а културне установе служе пропагирању мржње. Образовање, наука и култура могу да служе миру једино ако су надахнути начелима која су формулисали Друштво народа, Уједињене нације и Унеско(63). Само се тако може створити повољна атмосфера за дубље сагледавање узрока сукоба и налажење правих средстава за одржавање мира. Напори који се већ вековим улажу у том правцу, од појединих државника и писаца, преко мировних покрета(64) до савремених истраживача мира(65), нису донели делотворна открића али не треба омаловажавати досадашња истраживања и предлоге због наивности или непотпуности(66). Њихов је допринос у подстицању на размишљање јавности која нема непосредног утицаја на доношење политичких одлука. Уколико су таква размишљања гласнија о њима се мора све више водити рачуна(67). Није случајно да се они који желе силом да промене или очувају постојеће стање труде да објасне да то чине у интересу мира. Чак и ако се не занемари прикривени сукоб интереса поборника и противника постојећег стања једини разуман излаз је у мирном решавању, тј. без употребе силе. Зато и у недостатку одређенијих сред-

(61) Р. Стојановић, *Сила и моћ у међународним односима*, Београд 1982; — *Мирно решавање међународних спорова и несврстаност*, „Анали“, бр. 1—4/1983, стр. 652—659.

(62) М. Новаковић, *Еволуција идеје мира*, стр. 460. Вид. бел. 53.

(63) Опширније М. Милојевић, *Настава о Уједињеним нацијама и међународним односима*, „Настава о Уједињеним нацијама и питањима међународних односа у основним и средњим школама“, Београд 1980, стр. 17—32.

(64) М. Новаковић, *Еволуција идеје мира*, стр. 445—460; — *J. Graven, op. cit.*

(65) В. Дмитријевић, *Дилеме истраживања мира*, стр. 191—200.

(66) Као што се чини у делу нав. у бел. 65.

(67) М. Новаковић, *Заблуде пацифизма*, стр. 174.

става за такво решавање морамо да будемо захвални онима који су покушали да осветљавају пут којим једино ваља да име *homo sapiens*.

Можемо да будемо поносни што и странице „Архива“ и „Анала“ знаће допринос наше правне и социолошке мисли изградњи филозофије мира(68). Антиимперијалистички, антифашистички и демократски усмерена, она је била део опште свести човечанства, део општечовечанских стремљења као што су наша борба и наша судбина уграђене у судбину света чији смо саставни део.

Dr. Momir Milojević,
Associate Professor of the Faculty of Law in Belgrade

A CONTRIBUTION TO THE PHILOSOPHY OF PEACE

Summary

Peace is undoubtedly one of the greatest values of mankind, and probably the highest one, since it is one of the necessary prerequisites for survival and development both of society and the individual. This is way the right to peace is emerging as a new idea. Along these lines, the General Assembly of the United Nations proclaimed the year of 1986 as the year of peace, while adopting the Declaration on the Right of Peoples to Peace. The science too contributes to eliminating of everything which could endanger the peace and creation of the spirit of peace. The Faculty of Law in Belgrade participates in that noble activity particularly by means of its reviews *Arhiv za pravne i društvene nauke* (Archives for Law and Social Sciences) and *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* (Annals of the Faculty of Law in Belgrade). Since the beginning of their publication these reviews contain articles covering various aspects of international peace and security. Thus, the first issue of the Archives (1906) contained a lecture by professor Quide under the title The Idea of Peace and the New International Law. The author of that article opted for a prohibition of war which, according to him, would become «a crime against legal order and against humanity». The peace is not conceived as a mere absence of war or violence, but as a dynamic experience which includes peaceful settlement of disputes, at the one hand, and various forms of cooperation, at the other.

New philosophy of peace, based on mutual interdependence, is best expressed in the legal duty to settle economic, social and humanitarian problems, as a necessary prerequisite for achieving and ensuring peace (articles 55 and 56 of the United Nations Charter). The Faculty of Law in Belgrade can be proud of the fact that opinions and views published in its reviews are a component part of the consciousness of mankind, contributing in such a way to the creation of philosophy of peace.

Dr Momir Milojević,
professeur à la Faculté de droit à Belgrade

CONTRIBUTION A LA PHILOSOPHIE DE LA PAIX

Résumé

La paix est depuis longtemps une des plus grandes valeurs de l'humanité, la valeur suprême peut-être car elle est une des conditions indispensables de l'existence et du développement tant de la société que de l'individu. C'est

(68) У нашој штампи се истиче „да се данас опржавају контуре једне нове филозофске дисциплине — филозофије мира“. Повод је одржавање I конгреса Међународног друштва за дијалектичку филозофију (*Societas Hegeliana*, основаног 1981) у Хелсинкију, оа

pourquoi on parle aujourd'hui du droit à la paix. Dans cet ordre d'idées l'Assemblée générale des Nations Unies a proclamé 1986 Année internationale de la paix et adopté la Déclaration du droit des peuples à la paix. De sa part, la science contribue à l'élimination de tout ce qui est susceptible de menacer la paix et à la création de l'esprit de pacifisme. La Faculté de Droit de Belgrade participe dans cette noble oeuvre plus particulièrement par ses revues »Arhiv za pravne i društvene nauke« (*Archives des sciences juridiques et sociales*) et »Anali Pravnog fakulteta u Beogradu« (*Annales de la Faculté de Droit de Belgrade*). Dès le début de leur publication jusqu'à nos jours ces revues contiennent les articles concernant les divers aspects de la paix et de la sécurité internationales. Dans le premier numéro des »Archives« (1906) il a été notée la conférence tenue à Munich par le professeur Quide (»L'idée de la paix et le nouveau droit international«) qui se prononça pour l'interdiction de la guerre qui, selon lui, deviendra »le crime contre l'ordre juridique et contre l'humanité«. La paix n'était pas comprise comme la pure absence de la guerre ou de la violence mais comme un état dynamique comprenant le règlement pacifique des conflits, d'une part, et les diverses formes de coopération, de l'autre. La nouvelle philosophie de la paix, basée sur l'interdépendance mutuelle, fut exprimée de la meilleure façon dans l'engagement juridique pour la solution des problèmes économiques, sociaux et humanitaires comme la condition nécessaire pour assurer la paix (art. 55 et 56 de la Charte des N.U.). La Faculté de Droit de Belgrade peut se féliciter que les opinions exprimées dans ses revues représentent la partie intégrante de la conscience de l'humanité et de telle manière ont contribué à la formation de la philosophie de la paix.

4. до 8. септембра 1984, на којем је једна радна група (од укупно две) разматрала питање: „Рат и мир као глобални проблем“. М. Ц., Хегелов конгрес, „Политика“, од 22. септембра 1984, стр. 10.